

Cantate 180 – zondag 25 november 2018

Bach's cantate 180 behoort tot de tweede jaargang cantatecomposities die allemaal gebaseerd zijn op een bekend koraal en daarom koraalcantates genoemd worden. Ze is gebouwd rond een hymne uit 1649 van de mystiek bevlogen burgemeester van het stadje Guben, Johann Franck. Diens vriend, Johann Crüger, voorzag de tekst van een prachtige melodie.

De evangeliëlezing voor de betreffende zondag, 22 oktober 1724, is de parabel van de bruiloft van een koningszoon, Mattheüs hoofdstuk 22. Veel van de genodigden voor de bruiloft laten het om allerlei redenen afweten. Van hen die wel komen opdagen wordt een deel alsnog weggestuurd omdat ze niet goed zijn toegerust voor het bruiloftsfeest. 'Velen zijn geroepen, maar slechts weinigen uitverkoren.'

Deze parabel werd beschouwd als een verhaal over de vereniging van de gelovige met Jezus, zowel tijdens de communie als bij het hemelse feestmaal in de verre toekomst. De relatie tussen Jezus en de ziel van de gelovige werd gezien als die tussen bruidegom en bruid, zoals op mystieke wijze verwoord in het oudtestamentische Hooglied.

Bachs onbekende tekstdichter (misschien emeritus-rector van de Thomaskirche Andreas Stübel?) gebruikt, de teksten van Francks eerste en laatste (negende) couplet voor openingskoor en slotkoraal, maar ook het vierde couplet wordt letterlijk geciteerd en wel in het derde deel van de cantate, het sopraan-recitatief.

De overige coupletten van de oorspronkelijke hymne zijn sterk gekleurd door de bruidsmystiek van het Hooglied. Bachs tekstschrijver heeft bij zijn herdichting de toon lichter gemaakt. In de cantatetekst kan het hemelse feest direct beginnen, zonden en andere obstakels lijken overwonnen, de sfeer is onbewolkt en van een intieme gelukzaligheid. Dit feestelijke karakter komt tot uiting in Bach's keuze van de toonsoorten en ritmische vormen: driemaal kiest Bach voor een dans.

De andere bijbellezing voor deze 20e zondag na Trinitatis is het vijfde hoofdstuk uit de Efezenbrief van Paulus: "Wordt vervuld van de Geest, elkaar toesprekend met psalmen, hymnen en geestelijke gezangen, zingend voor de Heer met heel uw hart".

En dat is nu wat we meteen al voorgeschoteld krijgen in het eerste deel van deze cantate. Nog voor het koor inzet met '*Schmücke dich, o liebe Seele*', zetten fluiten, hobo, strijkers en continuo de toon met een vrolijke dans, in dit geval een gigue. Maarten 't Hart zegt er het volgende over: "*Dit openingskoor reken ik tot het allerbeste wat Bach componeerde. Het is zo'n stuk dat maar eindeloos doorgaat en waarvan je het na tien minuten desondanks doodjammer vindt dat het opeens blijkt te zijn opgehouden.*"

Na deze opening volgt een tenor-aria. Ook deze aria is weer een dans, nu een bourrée. Uit de begeleiding die Bach erbij componeert, blijkt dat hij in die weken kon beschikken over een virtuoze fluitist. We weten dat er in deze periode een beroemde Franse traverso-speler genaamd Buffardin verbonden was aan het orkest van Dresden. Hij zou bevriend zijn geweest met Bach, hij zou in Leipzig gelogeed kunnen hebben. Mogelijk speelde hij die 22e oktober 1724 mee in de Thomaskirche. De aria bezingt hoe de Heer en de gelovige met elkaar verbonden zullen worden: '*Dein Heiland klopft, ach, öffne bald die Herzenspforte!*'

In het hierop volgende recitatief voor de sopraan vergelijkt deze het feestmaal met het Heilig Avondmaal en houdt de gelovigen voor dat aardse gaven in het niet vallen bij de Hemelse maaltijd. Het recitatief loopt over in een arioso waarin we een bewerking horen van de vierde strofe van het koraal.

In het vierde deel van de cantate horen we de alt. De fluiten die de begeleiding met lange noten starten, worden gaandeweg drukker, waar de tekst spreekt over het geloof en over de vreugde wanneer de Heiland zijn hart vol liefde naar de gelovige opent.

Deel vijf is weer een dans, dit keer een polonaise. De bruid zingt nu zelf en steekt haar blijdschap niet onder stoelen of banken. '*Heer, zon van mijn leven, licht van mijn verstand, U bent mijn alles*'. De sopraan, veelal belichaming van de gelovige ziel, die in de delen 1 en 2 nog nadrukkelijk werd uitgenodigd haar '*dunkle Sündenhöhle*' te verlaten, verzekert de Heer nu van haar trouw. Voor haar begeleiding wordt - uitzonderlijk voor een aria - het complete instrumentarium ingezet.

Het daarop volgende basrecitatief is het enige van de drie recitatieven dat secco, alleen door continuo, begeleid wordt. De keuze voor de bas

verwijst bij Bach vaak naar Jezus. Ook hier: De mens wendt zich tot Jezus en vraagt: *'Entzünde du in Liebe meinen Geist'*. Het koor sluit vervolgens de cantate af met de woorden van de laatste strofe van het koraal van Franck: "Laat mij deelnemen aan Uw maaltijd, ooit in de Hemel, zoals nu op aarde!"

Ik sluit af met een mooie dichterlijke samenvatting van de boodschap van deze cantate door Henk Gols:

*'Lieve ziel, schitter vol luister,
treed tevoorschijn uit het duister,
om je met het licht te sieren
en je groot geluk te vieren.
Want de gastheer vol genade
wil jou aan zijn tafel vragen.'*